

У полі зору грамотного викладача завжди повинні бути знання цілого кола спеціалістів, від використання яких залежить якість його роботи. Знаючи можливості педагогіки, вікової і педагогічної психології, фізіології, інформаційних технологій тощо, викладач технічних дисциплін може і повинен залучати спеціалістів цих наук при вирішенні різних дидактичних проблем. Вважаємо, що в цьому якраз і проявляється педагогічна культура і професійні здібності викладача технічного закладу освіти.

Література

1. Аминов Н.А. Модели управления образованием и стили преподавания // Вопросы психологии. – 1994. – № 2.
2. Козаков В.А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. Частина I. Психологія суб'єкта діяльності. – К., 1999. – 243 с.
3. Кузьмінський А.І. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи в умовах неперервної полікультурної освіти. – Черкаси: ЧНУ, 2007. – 71 с.
4. Лукашов В.С. Методологічна культура викладача. – СПб., 1993.
5. Станкин М.И. Профессиональные способности педагога: Акмеология воспитания и обучения. – М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 1998.
6. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий. – М., 1961.

УДК 37. 013. 42

Л.М. Завацька, Л.В. Рень

ВУЛИЧНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ: ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

Анотація. У статті розглядаються специфіка вуличної соціальної роботи з дітьми, її види.

Ключові слова: діти вулиці, безпритульні, бездоглядні діти, вулична соціальна робота, аутич-робота, дромоманія, Центр соціально-профілактичної роботи з дітьми вулиці.

Аннотація. В статье рассматриваются специфика уличной социальной работы с детьми, ее виды.

Ключевые слова: дети улицы, беспризорные, безнадзорные дети, уличная социальная работа, аутич-робота, дромоманія, Центр социально-профилактической работы с детьми улицы.

Annotation. In the article the specific of the street social work with the children is considered, its kinds depending on the object of the work.

Key words: street-children, homeless, neglected children, Center of the social-prophylactic work with the street-children.

Постановка проблеми. Проблема дітей вулиці існує не лише в Україні, а навіть у високорозвинених країнах Європи. Діти на вулиці є свідченням серйозних проблем у суспільстві. Серед них – нездорова атмосфера у сім'ї, педагогічні помилки, соціально-економічна криза, байдужість влади.

Тенденції виходу дітей на вулицю значно розширили контингент вуличних дітей. Це не тільки потенційно діти групи ризику, але на жаль, діти з „начебто благополучних” сімей. Крім того, на вулиці існує специфічний контингент неповнолітніх—безпритульні та бездоглядні діти. Соціальні умови розвитку цих дітей привели до того, що вони змушені були залишити сім'ї, школи, інші інститути соціалізації. Покинуті, занедбані, саморганізовані, вони швидко

ініціюють деавіантні форми поведінки, потрапляють під різноманітні криміногенні впливи, залучаються до асоціальної системи цінностей.

На жаль, дитяча безпритульність та бездоглядність стали негативною нормою суспільства, і тому виникла потреба в актуалізації знань щодо таких дітей та можливостей надання їм допомоги. З метою попередження та розв'язання існуючих проблем активно впроваджується відносно новий для України вид соціальної роботи – вулична соціальна робота. Зазначимо, що це інноваційний метод соціальної роботи, суть якого полягає в наданні соціальними службами послуг своїм клієнтам на вулиці [4, с.179]. Останнім часом розширюється спектр цієї роботи залежно від специфіки її об'єкта. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід розрізняти: роботу на вулиці з дітьми, які більшість свого часу проводять на вулиці та роботу з безпритульними, бездоглядними, дітьми вулиці.

Теоретичні основи вуличної роботи представлені у роботах Т. Семигіної та І. Миговича, особливості вуличної роботи з дітьми, позбавленими батьківської опіки і піклування вивчали А. Капська, Н. Комарова; Т. Зайцевська, Р. Вайнола звернули увагу на методіку організації та проведення вуличної роботи; Є. Холостова, Є. Воронова узагальнили російський досвід та розробили технологію вуличної роботи. Однак, вулична робота розглядалася науковцями в цілому і, на нашу думку, недостатньо уваги приділено характеристиці виділених видів.

Мета нашої статті – з'ясувати специфіку вуличної соціальної роботи з дітьми, акцентуючи увагу на її різновидах; показати роль Центру соціально-профілактичної роботи з дітьми вулиці у вуличній роботі з безпритульними та бездоглядними неповнолітніми.

Результати теоретичного аналізу проблеми. В Україні вулична соціальна робота з'явилася порівняно недавно, в кінці 90-х років, на сучасному етапі вона знаходиться в стадії теоретичної розробки та практичного пошуку. Специфіка вуличної роботи в нашій державі полягає у тому, що вона здійснюється епізодично, зазвичай в рамках міжнародних проектів, за визначеними в соціальному паспорті району маршрутами. Українські фахівці, на відміну від західних, до вуличної соціальної роботи відносять групову роботу, вважаючи її своєрідними формами ігroteки, дискотеки та ін.

Вулична робота в нашій державі проводиться Центрами СССДМ, які створюють мобільні групи вуличної соціальної роботи. До основних завдань вуличної соціальної роботи можна віднести:

- організація продуктивного дозвілля дітей та молоді, які більшість свого часу перебувають на вулиці;
- сприяння в усвідомленні і прийнятті позитивних стереотипів соціальної поведінки;
- консультування з питань, важливих для даної категорії, враховуючи принцип конфіденційності;
- надання інформації про шляхи збереження здоров'я, сприяння формуванню здорового способу життя;
- здійснення профілактичної роботи щодо попередження правопорушень та злочинності серед дітей та молоді.

У сучасній практиці соціальної роботи використовуються такі організаційні групові та масові форми вуличної соціальної роботи: ігroteки, дискотеки, вуличний театр, мітинг, вулична хода, робота виїзного пункту соціальної підтримки (консультування), рейди тощо [1, с.64]. Це разові акції, які носять ігровий та профілактичний характер. Адже основним об'єктом вуличної роботи у даному випадку є діти, які більшість свого часу проводять на вулиці і потребують організації продуктивного дозвілля. Фактично цей вид вуличної соціальної роботи можна визначити як діяльність за місцем проживання, що передбачає роботу з усіма категоріями підлітків і молоді в одному місті, мікрорайоні.

На вулицях зараз існує, намагається вижити зовсім інший контингент неповнолітніх, якому потрібна комплексна соціальна допомога, а не лише організація дозвілля. Це діти вулиці, безпритульні та бездоглядні діти. Специфіка даної категорії дітей потребує відповідно специфічного підходу до організації вуличної роботи, своєрідного змісту, форм та методів.

На основі десятирічного досвіду роботи організації „Лікарі світу—США” А. Суровцера розробила класифікацію дітей, що перебувають на вулиці і потребують допомоги. Їх можна умовно поділити на такі групи:

- діти, що тривалий час знаходяться на вулиці і втратили зв'язки з родичами, школою і суспільством в цілому;
- діти, що проживають вдома з батьками чи іншими родичами, але більшу частину свого часу проводять на вулиці і не відвідують школу чи інші навчальні заклади;
- діти, що проживають вдома з батьками чи іншими родичами, більш чи менш регулярно відвідують школу, але мають проблеми як у навчанні, так і з поведінкою;
- діти, що раптово залишились без батьківського піклування з різних причин, в тому числі біологічні сироти [5, с.135 – 136].

Фактично це діти, які випали із трьох базових розвиваючих середовищ—сім'ї, школи, конструктивних форм дозвілєвої діяльності, і включились (чи включаються) у четверте середовище—вуличне, яке несе як загрозу розвитку особистості неповнолітнього зокрема, так і розвитку суспільства в цілому. Робота з дитиною буде більш ефективною, якщо вона починається на початковому етапі виключення дитини із розвиваючих соціальних середовищ. Якщо ж робота починається на етапі повного включення дитини в негативне вуличне середовище, то це вимагає спеціальних підходів.

Зауважимо, що безпритульні та бездоглядні діти мають ряд психосоматичних захворювань, затримку психічного та розумового розвитку, сімейну депревацію. Як правило, соціально-психологічний стан безпритульних та бездоглядних дітей можна охарактеризувати як кризовий, коли блокується цілеспрямована життєдіяльність в дискретний момент розвитку особистості [3, с.331]. Це викликано сімейними конфліктами, асоціальним способом життя родин, іноді раптовою втратою близької людини. Часто діти вулиці мають нічим необгрунтований потяг до бродяжництва, життя на вулиці, це свідчить про наявність у неповнолітнього психічного відхилення—дромоманії.

Вулична соціальна робота з дітьми вулиці має на меті поліпшити їх соціальне становище та здоров'я, привнести у їх життя те, чого вони найбільше потребують, спонукати їх до встановлення позитивних стосунків із соціальними вуличними працівниками. Цей вид соціальної роботи в Україні тільки починає впроваджуватися, зокрема у рамках міжнародного проекту „Допомогти дітям вулиці”. Теоретичною і методологічною основою вуличної роботи з безпритульними та бездоглядними дітьми є ліберальний підхід, який передбачає надання дітям безпосередньо на вулиці таких видів допомоги:

- забезпечення регулярним гарячим харчуванням, організація роботи виїзних кухонь;
- створення банків одягу і взуття, забезпечення ними дітей-бродяг;
- впорядкування місць для ночівлі, влаштування туди дітей;
- надання медичної допомоги стаціонарними і мобільними (виїзними) амбулаторіями;
- проведення ігор та екскурсій;
- проведення виховних бесід, спрямованих на посилення мотивації дітей до соціально прийнятної поведінки;
- надання моральної та психологічної допомоги;
- проведення просвітницької роботи щодо ризику різних захворювань і засобів їх профілактики, прав дитини та організацій, які їм можуть допомогти а цьому [4, с.183].

„Аутріч-робота” або вулична робота з дітьми вулиці спрямована на залучення безпритульних та бездоглядних дітей до соціального закладу, де їм нададуть допомогу. Варто зауважити, що між вуличним життям і поверненням в сім'ю повинні існувати проміжні ланки, наприклад, Центри соціально-профілактичної роботи з дітьми вулиці. Ці заклади мають комплексно підходити до розв'язання проблеми дітей вулиці, а вулична робота повинна бути у їх діяльності першочерговою ланкою допомоги.

Вулична робота з безпритульними та бездоглядними неповнолітніми має починатися зі збору інформації про дитину, виявлення причин виходу на вулицю з метою складання індивідуальної програми допомоги. Наступними кроками є встановлення відносин співпраці з

угрупованнями вуличних дітей (тусовками), надання їм різноманітних послуг, індивідуальна робота з дитиною щодо вибору власного майбутнього [2, с.91]. Головним завданням вуличної соціальної роботи у даному випадку є сприяння у формуванні у безпритульних та бездоглядних дітей мотивації на повернення до сім'ї, на активну позицію у вирішенні власної долі. Враховуючи специфіку цього виду соціальної вуличної роботи, слід зазначити, що вона має орієнтуватися на довгострокову стратегію допомоги дітям вулиці.

У ситуаціях, коли дитина не має батьків або перебуває в конфлікті з родиною чи життя в родині становить для неї небезпеку, необхідний спеціальний заклад, який міг би не тільки вирішити проблему, але й надати тимчасовий притулок клієнтові. Причому, надання притулку є логічним продовженням вуличної соціальної роботи. Тобто, у структурі Центру соціально-профілактичної роботи з дітьми вулиці має бути денний стаціонар, центр нічного перебування, консультаційний психологічний кабінет довіри, юридичний кабінет довіри. Центр також має виступати посередником між вуличною дитиною та суспільством: сім'єю, соціалізуючим середовищем, міліцією та ін.

Досягти результатів у соціальній роботі з дітьми вулиці не завжди легко, оскільки, як правило, вони проявляють надмірну замкнутість, настороженість, несприйняття соціально-педагогічних впливів. Робота з ними потребує неабиякого терпіння, такту і гнучкості, усвідомлення того, що результати будуть очевидні не відразу. Лише цілеспрямоване довготривале спілкування з ними, включення їх у процес самореалізації приведуть до змін у їх побуті, соціальному існуванні.

Висновки. Вулична робота з дітьми – це прогресивна форма соціальної роботи, спрямована на :

- профілактично-діагностичну, консультативну роботу, організацію продуктивного дозвілля та пропаганду здорового способу життя серед дітей та підлітків, які більшість свого часу проводять на вулиці;

- надання необхідної комплексної соціально-педагогічної, психологічної, юридичної допомоги безпритульним та бездоглядним дітям.

Перший напрямок впроваджується ЦСССДМ, він є більш розроблений. Вулична робота з безпритульними та бездоглядними дітьми потребує подальшого теоретичного вивчення і обґрунтування. На нашу думку, цей напрямок має здійснюватися спеціалізованими інституціями – Центрами соціально-профілактичної роботи з дітьми вулиці.

Література

1. *Вайнола Р.Х.* Особливості соціально-педагогічної роботи в умовах вуличного простору // Соціальна робота в Україні на початку ХХІ ст.: проблеми теорії і практики: Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції 29 – 31 жовт. 2002 року. – Частина II. – К., 2002. – С.63 – 70.

2. *Воронова Е.* Социальная работа с уличными детьми // Социальная педагогика. – 2004. – №5. – С.91 – 96.

3. *Овчарова Р.В.* Справочная книга социального педагога. – М.: Сфера, 2001. – 480с.

4. Теорії і методи соціальної роботи: Підручник для студентів вищих навч.закл./ За ред. *Т.В. Семигіної, І.І. Миговича.* – К.: Академвидав, 2005. – 328с.

5. *Холостова Е.* Социальная работа с дезадаптированными детьми: Учеб. пособ.—М.: Издат. дом «Дашков и К», 2007.—280с.